



Vammaisneuvostopäivät 22.-23.11.2021

Valtiovarainministeriön avoin hallinto –hanke ja vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE järjestivät yhdessä Vammaisneuvostopäivät 22.-23.11.2021. Tapahtuma järjestettiin virtuaalilaisuutena Zoomin välityksellä. Tapahtuman tarkoitus oli välittää tietoa ajankohtaisista aiheista, sekä mahdollistaa hyvin käytäntöjen, kokemusten- ja tiedonvaihto vammaisneuvoston jäsenien kesken. Molempiin päiviin osallistui noin 200 henkilöä.

Ensimmäisen päivän teema oli *Vammaisneuvostot kaikkien vammaisten asialla – vammaisneuvostojen asema, toiminta ja vaikuttamismahdollisuudet kunnissa*. Toisen päivän otsikkona oli *Vammaisneuvostot tulevilla hyvinvointialueilla – mitä kunnissa tapahtuu jatkossa?* Molempina päivinä järjestettiin päivän aiheita käsittelevät ryhmäkeskustelut. Keskustelemassa oli kahdeksan ryhmää. Ensimmäisen päivän keskustelukysymykset olivat seuraavat:

- Miten voimme omalla toiminnallamme vahvistaa vammaisten ihmisten osallisuutta kuntamme päätöksenteossa?
- Miten voimme vahvistaa viestintäämme niin, että se tavoittaa eri kohderyhmät?
- Millä tavalla voimme auttaa vammaisten ihmisten osallisuuden esteiden purkamisessa?

Ensimmäisen päivän keskustelu

Miten voimme omalla toiminnallamme vahvistaa vammaisten ihmisten osallisuutta kuntamme päätöksenteossa?

Kunnan päätöksenteossa vammaisten ihmisten osallisuutta voisi vahvistaa keskustelijoiden mukaan siten, että päättäjät ottavat vammaisneuvostot mukaan heti valmisteluvaiheessa. Jos tämä toteutuu, ei lausuntoja tarvitse välttämättä ollenkaan pyytää erikseen. Kuntien välillä on suuria eroja tämän toteutumisessa; toisissa kunnissa neuvostot ovat hyvin mukana lautakuntien toiminnassa, toisissa neuvostot joutuvat työskentelemään sen eteen, että pääsisivät mukaan toimintaan. Joissakin kunnissa lautakunnat saavat itse päättää, kutsuvatko vammaisneuvoston edustajan kokoukseen, kun taas joissakin kunnissa lautakunnissa on jo neuvoston edustaja läsnäolo- ja puheoikeudella. Läsnäolo- ja puheoikeuden tärkeys lautakunnissa puhututti paljon, ja sen toteutuminen kaikkialla koettiin keskusteluissa erittäin tärkeäksi.

Lausuntopyyntöjä annettaessa pitäisi aikataulussa ottaa huomioon se, että useat vammaisneuvostot kokoontuvat vain kerran kuukaudessa. Tällöin juuri edellisen kokouksen jälkeen tullut lausuntopyyntö voi mennä täysin ohi. Aina lausuntopyyntöä ei edes tule, vaikka sille olisi tarve, sillä lautakunnassa ei ymmärretä, että asia koskee vammaisneuvostoa. Tämän vuoksi läsnäolo lautakunnissa olisi tärkeää ja merkityksellistä. Vaikuttamismahdollisuus tulee taata mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Jos annetaan lausuntoja lähes valmiista toteutuksesta, tarvitaan muutoksia, mikä lisää kustannuksia, työtä ja ärtymystä. Jos vammaisneuvostot eivät ole mukana lautakunnissa, on vaikuttamistyö äärimmäisen vaikeaa.

Joissakin kunnissa on tunne, että kunta ja vammaisneuvosto eivät jaa riittävästi tietoa keskenään.

Miten voimme vahvistaa viestintäämme niin, että se tavoittaa eri kohderyhmät?

Viestinnällä tavoitetaan parhaiten kaikki kohderyhmät, kun se on mahdollisimman monikanavaista. Viestintää on oltava muuallakin kuin verkossa, eikä digituki voi olla ainut keino saavutettavuuden varmistamiseksi. Paperinen tiedoteviestintä ja paikallislehtien tärkeys korostuivat keskusteluissa.

Se kuitenkin mietitytti, miten toimivaa tämä on isommissa kaupungeissa. Verkossa oleva tieto on myös tarpeellista. Kunnissa on sen kohdalla isoja eroja, joidenkin nettisivuilta löytyy kaikki oleellinen tieto, toisilta ei taas mitään.

Tiedon kulkemisen helpottamiseksi vammaisneuvostojen sisällä ehdotettiin, että neuvostolla voisi olla yhteissähköposti, jota kaikki vammaisneuvoston edustajat pääsisivät lukemaan.

Millä tavalla voimme auttaa vammaisten ihmisten osallisuuden esteiden purkamisessa?

Osallisuudesta keskusteltaessa esille nousi etäkokousten merkitys. Niiden käyttöönotto on poistanut paljon esteitä, kun osallistujien ei tarvitse käyttää kuljetuspalvelua ja avustajaa eikä järjestäjän tarvitse löytää esteettömiä tiloja. Esteellisten tilojen käyttö, matkakustannukset ja toimimattomat kuljetukset voivat estää vammaisia henkilöitä osallistumasta kokouksiin ja tapahtumiin. Silloin, kun kokouksiin on kuitenkin tarve päästä paikan päälle, olisi tärkeää, että esimerkiksi taksin kuljettajaan saisi suoraa yhteyden. Matkakustannukset ja kokouspalkkiot tulisi maksaa vammaisneuvostojen edustajille.

Tarvitaan kokemusasiantuntijoita näkö-, kuulo- ja liikuntarajoitteisista. Vammaisuus ei ole vain pyörätuoliluisia. Esimerkiksi konserttisaliin saatetaan laittaa pyörätuolipaikat, muuta ei huomioida, että värivalot ja meteli voivat aiheuttaa epileptisen kohtauksen. Tästä pitäisi olla ennakkotieto, jottei osallistujan tarvitse poistua yllättäen. Päättäjät pyörätuoliin –tapahtumille olisi kunnissa tarvetta.

Joissakin kunnissa on tapana, että vammaisneuvosto jakaa ruusuja ja risuja paikallistoimijoille vammaisten huomioimisesta.

Vammainen henkilö on muutakin kuin vammainen. Hänen elämänsä ei ole vain vammaisuutta ja sote-asioita, mutta hän tarvitsee palvelut, jotta voi elää täysipainoisesti. Vammainen henkilö pystyy tekemään vaikka mitä, vaikka jokin toiminta-alue on rajoittunutta. Vammainen ihminen pitää olla keskiössä. Hänen äänensä pitää tulla kuulluksi; hänellä on paljon asiantuntijuutta ja kokemustietoa sekä osaamista eri elämän alueilta. Hän on usein ansiotyössä tai yrittäjä. Työllisyysasteen nostaminen olisi tärkeää. Kunnan tulisi olla esimerkkinä ja palkata vammaisia työntekijöitä.

Toisen päivän keskustelut

Toisena päivänä keskusteltiin kahdesta kysymyksestä, siitä, mikä on tilanne vammaisneuvostoissa ja miten tulee käymään jatkossa, sekä hyvinvointialueiden ja kuntien vammaisneuvostojen, niiden rooleista, tehtävistä ja yhteistyöstä.

Varsinkin pienten kuntien edustajat totesivat, että vammais- ja vanhusneuvoston erillisyyks on tärkeää. Yhteisissä neuvostoissa toiminnan on koettu olevan vanhuspainoiteista. Neuvostot voivat kuitenkin kutsua toistensa jäseniä kokouksiinsa seuraamaan ja verkostoitumaan, ja molempia neuvostoja koskevia asioita, kuten joitakin lausuntoja ja aloitteita, käsiteltäessä yhteiskokoukset ovat hyvä käytäntö. Myös yhteiset esteettömyyskävelyt saivat kannatusta. Vanhusneuvostojen lisäksi myös nuorisovaltuuston kanssa kannattaa kokousta ja pitää työpajoja. Yhteinen esittelijä, esimerkiksi yhdenvertaisuuskoordinaattori, joka toimisi siis sekä vanhus- että vammaisneuvostossa, auttaisi tiedon kulkemisessa ja yhteisten asioiden edistämisessä. Monipuolisen verkostoitumisen tarkeys korostui keskustelussa. Hyviä käytäntöjä ja uusia ideoita täytyy jakaa, mikä joissain paikoissa jo toimiikin hyvin.

Osallistujilla oli kokemusta siitä, että vammaisneuvosto on vain ”tiedoksi” –elin. Kun asioihin ei tämän vuoksi pääse vaikuttamaan valmistellessa, pitäisi olla ohjeistusta miten päätöksistä voi valittaa.

Vammaisneuvostoissa on hyvä olla niin vammaisia henkilöitä kuin myös puoleista ja lautakunnista poliitikkoja. Yhteinen keskustelu vie asioita eteenpäin. Neuvostoihin toivotaan myös vammaisjärjestöjä näkyvämmiin mukaan.

Hyvinvointialueiden ja kuntien vammaisneuvostot, niiden roolit, tehtävät ja yhteistyö?

Hyvinvointialueen kunnalliset vammaisneuvostot voisivat pitää keskenään 1-2 kokousta vuodessa vaihtaakseen vinkkejä. Myös idea valtakunnallisesta vammaisneuvostosta sai keskusteluissa kannatusta. Toiveena olisi myös, että neuvostojen toimintaa yhtenäistettäisiin valtakunnallisesti.

Joillakin hyvinvointialueilla on pyydetty väliaikaisiin valmisteluelimiin vammaisneuvostojen edustajia. Ongelmana on kuitenkin ollut se, että neuvostot vasta aloittelevat toimintaansa uusilla kokoonpanoilla. Vammaisjärjestöjä, jotka tarjoavat palveluja, on osallistettu enemmän kuin niitä, joilla on vain asiakasnäkökulmaa.

Hyvinvointialueiden vammaisneuvostoilla on oltava määrärahat siihen, että kaikille voidaan taata osallistumismahdollisuus kokouksiin. On välillistä syrjintää, jos ei ole monenlaisia osallistumismahdollisuuksia. Etäosallistuminen ei sovi kaikille, eikä kaikilla ole varaa matkoihin tai julkinen liikenne on paikoin heikkoa.

Keskustelijoilla on pelkoa, että hyvinvointialueilla tullaan panttaamaan tietoa. Myös siitä on epävarmuutta, miten hyvinvointialueen vammaisneuvostoon tehdään valinnat. Sihteerillä tulee olemaan tärkeä rooli tiedon kulun kannalta. Tulee saada alueellinen sekä eri vammaisryhmien edustus. Miten taataan, ettei alueen suurimman kunnan mahdolliset huonot toimintatavat siirry uudelle neuvostolle? Hyvinvointialueet on mahdollisuus luoda uutta ja hyvää hallintoa, miten tämän toteutuminen turvataan? Lisäksi mietityttää kysymys, onko kummallakaan neuvostolla todellista valtaa vaikuttaa, vai onko kyse vain kuulemisesta?

Kuntatasolla mahdollistetaan koko muu, varsinainen elämä, jonka tulee olla esteetöntä ja saavutettavaa kaikilla tasoilla. Kunnissa riittää työtä vammaisen ihmisen elämän mahdollistamisessa. Jako hyvinvointialueiden ja kunnan välillä selkiyttää toimintoja. Roolien jako on tärkeää tehdä heti alussa, ettei tule päällekkäistä toimintaa. Yhteistyökin on toki tärkeää. Kunnallisissa vammaisneuvostoissa voidaan jatkossa keskittyä muihin kuin sote-asioihin, esimerkiksi kulttuuriin ja liikuntaan; kulttuuri antaa voimavaroja jaksaa huomiseen.

Nostoja palautekyselyistä

Tilaisuuden osallistujille lähetettyyn palautekyselyyn vastasi lähes sata henkilöä, eli noin puolet osallistujista. Sisältöön tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä oli 95 %, järjestelyihin puolestaan 87 %. Tyytymättömyyttä oli pääasiassa aiheuttanut tekniset ongelmat. Läsnaosallistumisen mahdollisuutta toivottiin tästä syystä. Toiseksi selkeäksi kehityskohdaksi nousi taukojen tärkeys.

Palautteissa nousi esille ryhmäkeskustelujen arvo. Niissä jaettiin paljon tietoa, ja monelle oli lohdullista kuulla, että samat asiat mietittyvät eri puolilla Suomea. Samalla kuitenkin huomattiin myös, että monien neuvostojen toiminta poikkeaa toisistaan ja päästiin jakamaan hyviä käytäntöjä ja ideoita. Myös ajankohtaisia aiheita esityksissä kiiteltiin paljon.

Kokonaisuus sai kiitosta erityisesti uusilta vammaisneuvostojen jäseniltä, jotka kokivat tilaisuuden hyvänä alkusysäyksenä neuvostojen toiminnan ymmärtämiseen.